

Vörös zászlók alatt

Ha még úgy látnék mindent, mint a hőskor hajnalfényében! — Am, ami oly rég volt: megszükkült, zászlónk feslett, színe tompult, s múzeum őrzi bátor meneteknek jelszavait! — s a hősök néma sorban most elvonulnak mégis im előttem, lelkeim előtt... s mögöttük mennyi szájhős!

Ünnep van, vörös-virágszirmos ünnep, nagy múlt: fél század — percnyi lét — [nagy ünnep: Világmegváltó eszmék győzedelmét, Lenin útjának igazát, s jövőnkét vörös zászlókkal pecsételő nagy ünnep!

Ha még úgy látnék mindent, mint a hőskor hajnalfényében!... Am de jár az óra: s kinek több, kinek könnyebb, s kevesebb volt öt évtized — amint emez a kettő: míg felzárkóztak soraink az élhez —, s van aki mellét döngeti, bár tróger, van aki hallgat útján visszanezve, sorsát kéri: már egyszer se kelljen közös gödörbe temetni a népek százezreit, s az: „Ismeretlen Hősök” szövegét vénsi sírfeliratokra! Van aki gránit, van ki porrá hullott, van kit a szél vitt pernyeként keresztül puffadt városok zsíros légtérén át! Es vannak, akik úgy énekel közöttünk, hogy azt sem tudják, énekel-e vagy halnak.

En büszkén hordom mellemem a jelvényt, amiért tűzbe ők mentek, a némák,

az örök-göresbe merevült apáink, s a köztünk élő nyugtalan virrasztók (s akik kezéből átvettük a zászlót). A méltó fény ma őket ünnepelje! S aki bőrünkön üzletel — a patkány! ne merje velünk együtt koszorúzni emlékküket! — E sokféle világunk sokféle-fajta emberét találtam a dicső múltnak fényében fűrődni: de csak a hősök ajkán él az ének. — a roham és építő esztaké —, s unokáikén: átlótt selymek mellett ha letették a fegyvert és a csákányt s ünnepre gyűlnek hűséget fogadni! Van kinek sok volt s van kinek könnyebb,

[kevesebb. Kik bátrak voltak halni, most se várják, hogy csak léptükhöz méressék a létünk: korunknak frissült ütemét megértik — de már csak nézik: mint lépnek a sorban önnön-arcukat hordozó utódok. — mint száguldnak a délceg úrpilóták a képzelet határáig, s a földgömb egyik felén mint valósul meg álmuik, s mint válik eszménk anyaggá!... A hősök nem hangosak, de hősek, mint az élet! Ezért köszöntöm őket, tisztelettel kik még megérték, s kik a küzdelemben társul szegődtek — s új korunk futását bírták hitükkel — s mindenkifölött őt: Lenint köszöntöm némán, ki e harcban rohamra vitte őket, egyazon cél s azonos jelszó jegyében, előttünk világmegváltó harsonáit fújva győzelmesen, a vörös zászlók alatt!

1919-ben vonaton **Hemingway**

utazott Olaszországban egy darab viaszovszózzal, amelyre a párt főhadiszállásán kitörölhetetlen tintával ráírták, hogy itt van egy elvtárs, aki sokat szenvedett a fehérek alatt Budapesten, és kéri az elvtársakat, segítsenek neki mindenben. Ezt használta jegy helyett. Nagyon félnék és fiatal volt és a vasutasoknál egyik vonatszemélyzet a másiknak adta át. Nem volt pénze, a vasúti restikben a pult mögött etették. Nagy gyönyörűsége tellett Olaszországban. Csofaszép ország, mondta. Az a vidék kellemes emberek mind kedvesek. Sok városban nagyon megfordult, sokat

A forradalmár

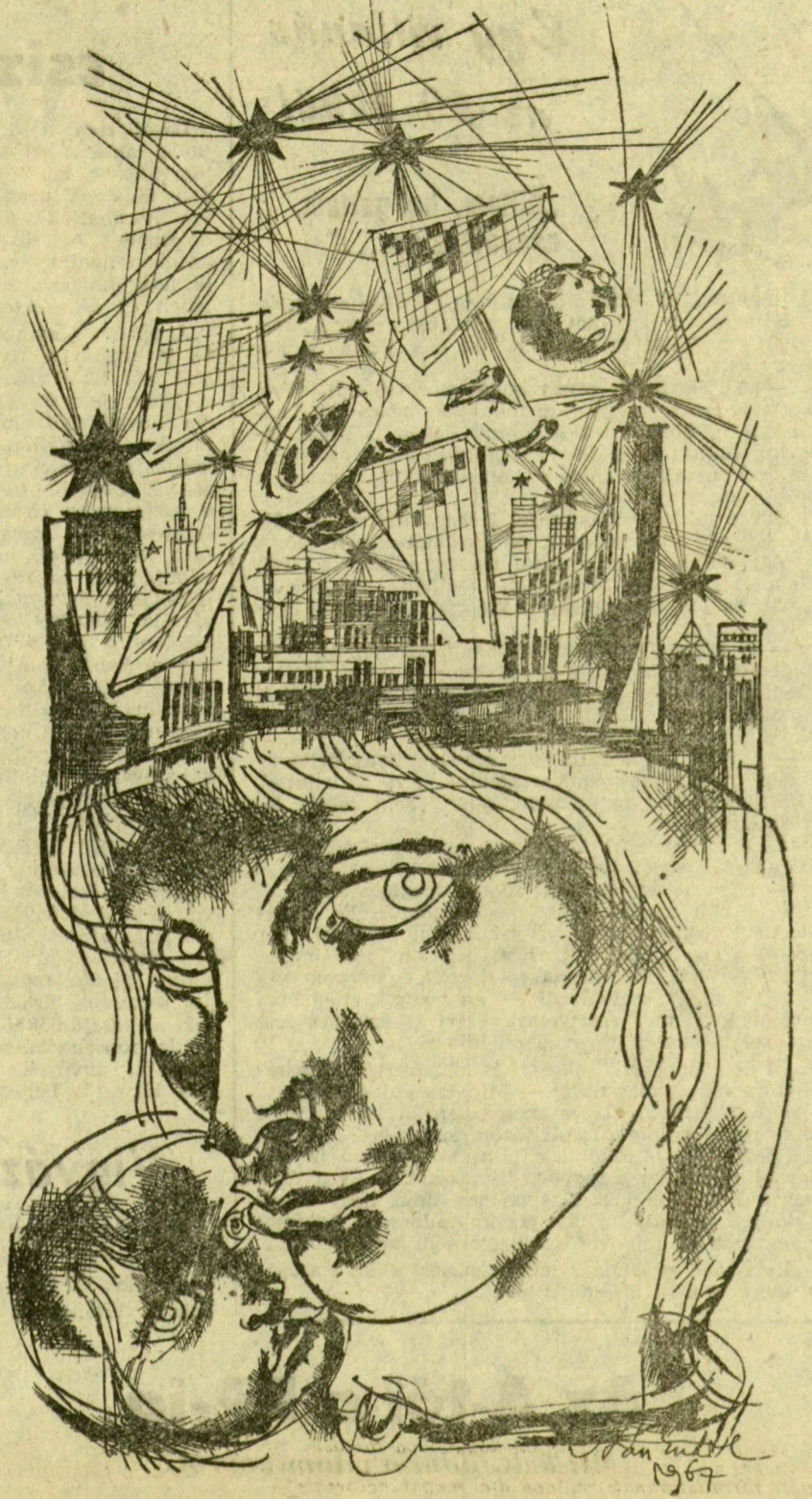
járkált, sok képet látott. Giotto-, Malinacci- és Piero della Francesca-képek reprodukciót vásárolta, és az Avanti egyik példányába csomagolva hordozta őket. Mantegnát nem szerette. Jelentkezett Bolognában, s én felvittem magammal a Romagna-ra, ahol találkoznom kellett valakivel. Jól sikerült a kirándulásunk, kora szeptemberre járt, s az a vidék kellemes volt. Ő magyar volt, helyes és kiindulási pontja mindennek.

Nem szóltam semmit.

Bolognában elbúcsúzott tőlünk, ment tovább a vonattal Milánóba, onnan Aosta-ba, hogy átgyalogoljon a hágón Svájcba. Megemlékeztem neki a milánói Mantegna-képeket. „Nem” — mondta nagyon félnék, nem szereti Mantegnát. Felírtam neki, hol egyen Milánóban és néhány elvtárs címét. Nagyon megköszönte, de lelke már ott járt előre a hágón. Nagyon szeretett volna átmenni a hágón, amíg kitarat a jó idő. Szerette a hegyeket összél. Utoljára azt hallottam róla, hogy a svájciak börtönbe zárták Sion közelében.

— Hát az ebéd?
— Sült szalonpaprikával.
— Hát egy kis borocskát küld-e az asszony a vacsora mellé?
— Az öreg szava erre megkeményedett.
— Ha parancsolom neki, küld. Csakhat nem parancsolom öneki, mert nem szeretem a bolti bort.
— Csonkig égett a cigarettánk, de még nem szedelőzködtem. A szavunk is megrekedt, mind a ketten átöleltük a térdünket és hallgattunk. Jó így, mindig szerettem a hallgatag öreg emberek mellett ülni, megnyugtató, mintha csendes patakocskák partján heverészne az ember. Én erre gondoltam éppen. De ugyan mire gondolt az öregember?
— Ezen az akácán gondolkodom — mondta. — Mikor megismertem, egyik markommal átfogtam a derekát, most meg kövérebb, mint az én derekam.
— Úgy hallottam, mintha ismét megregegett volna a szelíd öregember hangja, vidámabb témára akartam váltani, de csúful melléfogtam.
— Örömm? — kérdéssel válaszolt kérdésemre. — Erről ne beszéljünk, úgyis hiába.
— Hátha segíthetek?!
— Ha áruház királyfi lenne, az én bánatomon akkor sem segíthetne. Régi bánat ez, hajjaj, régi bánat ez. Volt egy szép nagy lányom, Katának nevezték, aki 21 éves korában meghalt tüdőbajban. Sokáig sirattuk, bankódtunk miatta, már unokám is van, mégsem gyógyult meg a sebem. És tudja-e fiam, hogy én amolyan barkácsoló ember vagyok? Fiatal koromban szobrokat faragtam fából, meg kőből, és lefestettem a napnyugtát, hogy a tanító úr is azt mondta rá: tökéletes! Ha tanultam volna, most művész lehetnék. No, vagy húsz éve, egy keseredett pillanatomban elhatároztam, hogy megfaragom az én Kata lányom szobrát. Először csak úgy, fénykép nélkül, emlékezetből lerajzoltam. Míg dolgoztam, ott állt az asszony mögöttem, felvont szemöldökkel nézte-nézegette a készülő arcot. Mikor elkészültem, azt mondta az asszony: „No, ez nem hasonlít a mi szegény Katánkra, nyugtassa az isten”. Megnéztem én is jól a rajzot és bizony nem Kata, hanem egy idegen, mégis ismerős lány nézett rám a képről. És amikor nem látta az asszony, elmosolyodtam, hiszen felismertem Mását.
— Ő ki volt, bácsikám?

— Egy szép leány nagy Oroszországban. Még tizenhétben ismertem meg őt. Mikor csak tehettem, kimentem hozzá a táborból, később pedig, már vöröskatonák koromban, bármilyen messze is harcolt a csapatunk, hozzá tértem vissza. Nagy inség volt akkor, de ő mindig-mindig borscsot főzött nekem, mert nagyon szerettem.
— Miről beszélgettek?
— Én magyar szavakra tanítottam őt, ő meg oroszra tanított engem. Nem mondtam neki, hogy szeretem, ő se mondta nekem. Tudtuk mind a ketten... Elgondoltam, hogy a harcok után hazahozom, ő meg úgy gondolta, hogy a harcok után ottmarasztal engem.
— Megszakadt a beszélgetés, mert megjött a császár, hozta a vacsorát, juhtúrós galuskát. Volt egy üveg bor is a vacsora mellé, ezt a császár hozta magának, unaloműzőnek. De minket is kínált, hármasban boroztunk már a fohalmályban az ecetfa alatt. Az öregembernek két pohárral is megárt, az én öregem arca is kitüzesedett, nyelve is megeregett, és úgy mondta nekem a történeteket, mintha a fia, vagy az unokája lettem volna. Mondta, hogy a Donnál egyedül fogott el három kémkedő kozákot, mondta, hogy kezét fogott Bugyonijjal, hogy Szibériában megismerte Ligeti Károlyt.
— A messzeség szépít, a bor pedig nagyít, nem tudom, hogy az öreg harcaiból mennyi az igazság, nem is írok erről. A lányról faggattam.
— Hát Másával mi lett?
— Nem tudom, nem tudom...
— Fehér-kézre került akkor az a falu, mikor visszamentem, nem volt abban egy ép házacska sem. Másáról senki sem tudott. Fél falut megölték. Mikor hazajöttem, megfaragtam a szobrát, valahonnan talán még elő is került, majd egyszer megmutatom talán. Rajzoltam egy képet is, arról a nótáról, amelyikben a szürke gúnár száll a folyóra, messze a hegyen túl.
— A távolság szépít, a bor pedig nagyít, nem tudom, hogy mit tett nagy Oroszországban ez az öregember. Nem is írtam erről. De Másenka igaz. Másenka létezett, ezt biztosan tudom. Mert ha nem lett volna, az a szürke gúnár nem száll a folyóra, messze a hegyen túl, az öregember képzeletében, immár ötven éve. És ez elég nekem, hogy ne csak az öreg kort, hanem a nagy idők küzdő tanúját is megtiszteljem benne.

Szász Endre
Diadém

Egy villanás az 50 évből

„Mi embert emberrel összehoz...”

— Nagyon jó oda utazni, ahol várják az embert... De ki és miért várt engem az odesszai pályaudvaron?

Sinkó György operaénekes kérdezi ezt önmagától, hogy újra elmondhassa a választ is: az élményt, amelyben több a megbizonyosodás, mint kótetnyi olvasmányban.

Elena Dembszkaját sok-sok ukrán lánnyal és asszonnal vagonokba tuszkolták a német megszállók és elindították a szerelvényt a „Birodalom” felé. Magyar területen vitte a mozdony a vagonokat, s Elena egy zavaros pillanatban, egy kis magyar faluban megállt a szerelvényről. Ismeretlen emberek ajtaján kopogtatott. Befogadták, rejtegették, gondoskodtak róla. Így élte meg a felszabadulást, De Tóthékat azután sohasem találta meg: nyomuk veszett a háború malmában.

— Elena Dembszkaja sétált ott idegesen az odesszai pályaudvar peronján: ő várt engem, akiről csak annyit tudott, hogy a szegedi delegációval érkezik egy énekes is. Hogy férfi vagy nő, öreg vagy fiatal, arról sejtelve sem volt. A Tóth családból várt valakit... S hogy éppen engem tüntetett ki kedvességével, figyelmével, szeretetével, az abból a szerencséből ered: ő is énekes. Az odesszai operettszínház neves primadonája, az Ukrán SZSZK érdemes művésze.

— Sokáig értetlenül álltam ezzel a kedvességgel szemben. Mivel érdemeltem ki? Csak akkor értettem meg őt, amikor egy közös utazás során magyar dalt kezdett énekelni, magyarul, s kérdésünkre kinyitotta a szívét: elmesélte Tóthékat.

— Mi az, mi embert emberrel összehoz? Az emberség... — ezt tanultam, értettem meg Elena történetéből.

— Zavarom megsem múlt el azóta sem. Sokszor megkérdezem magamtól: miként tudják a szovjet emberek a mi barátságunkat olyan gazdag érzelmmel viszonzni? Hiszen nemcsak magyar internacionalistákkal meg Tóth családokkal találkoztak a szovjet rendszer ötven esztendejében... Azt hiszem, ők nagyon tisztán bálnak a fogalmakkal, nagyon világos fejfel itélik meg, hogy egy nép lelkiismeretét, humanizmusát, másik nép iránt érzett természetes szeretetét és megbecsülését mindig magában a népben lehet föllelni.

— Érzelmű élmény ez, amit az ember mindennap elővehet, elidőzhet vele. Elena Dembszkajának köszönhetem. És Tóthék... ez nálunk olyan mindennapos név... Amilyen mindennapos, hogy Odesszában és Szegeden várjuk egymást a pályaudvaron...